

Voltooid verleden tijd?

In 1517 kwam de Duitse monnik Luther in verzet tegen de miststanden in de katholieke kerk. De Lutherse kerk ontstond en in de 2^e helft van de 16^e eeuw verspreidde

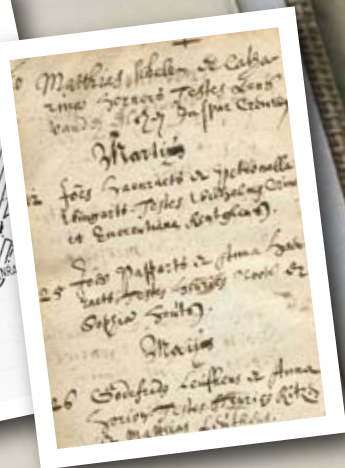
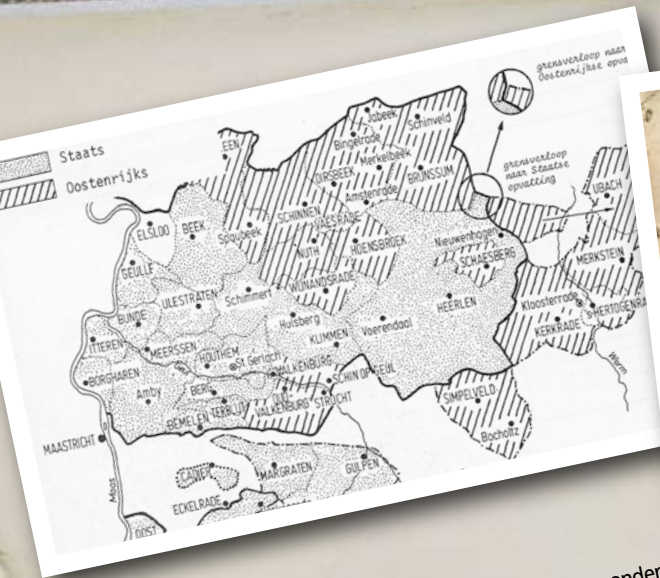
zich vanuit Genève (Zwitserland) het calvinisme. Deze strenge richting in het protestantisme kreeg vooral aanhangers in Frankrijk en Nederland ten noorden van de grote rivieren. De Zuidelijke Nederlanden (het huidige België, Noord-Brabant en Limburg) bleef katholiek.

Het gebied ten noorden van de grote rivieren werd de onafhankelijke Republiek der Verenigde Nederlanden. In deze staat was het calvinisme de belangrijkste godsdienst; de katholieken moesten in schuilkerken hun geloof belijden, maar werden niet vervolgd. Bepaalde gedeeltes van Zuid-Limburg waren tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648, de vrijheidsoorlog tussen Spanje en de Nederlanden) ook in handen van de Republiek geraakt (de zgn. Staatse gebieden). In de Staatse gebieden was de situatie tot 1795 als volgt: wilde men een hoge functie (schout, schepen, secretaris schepenbank etc.) uitoefenen, dan moest men gereformeerd zijn. Katholieken waren dus van hoge ambten uitgesloten.

Bij geboorte, huwelijk en begrafenis werd er op beide fronten een register op na gehouden. De katholieken gingen naar de pastoor en werden ingeschreven in het kerkregister. In de Staatse gebieden had de dominee de functie die nu de ambtenaar van de burgerlijke stand vervult. Hij moest inwoners, bij geboorte, in huwelijk treding of overlijden registreren. Dit moest nauwkeurig gebeuren, want regelmatig werden de kerkregisters van de Hervormde Gemeente gecontroleerd. Ook de pastoor moest de doop, trouw- en begraafboeken bijhouden. Deze werd echter maar sporadisch gecontroleerd en vergat dan ook wel eens namen te vermelden. Dit gebeurde vooral als hij op een dag enkele doopsels en huwelijken had gehad.

Gemengde huwelijken tussen een gereformeerde man en een katholieke vrouw of omgekeerd zorgde voor problemen. Op 20 oktober 1724 bijvoorbeeld, gingen Pieter Lemmens en Elisabeth Arnoldi in Maastricht in ondertrouw. Hij was gereformeerd, zij rooms-katholiek. Beiden kwamen uit Heerlen, maar hij was voor zijn werk naar Maastricht getrokken en zij was bij hem gaan wonen. Zij was in verwachting geraakt. Pieter en Elisabeth gingen voor de ondertrouw naar de kerkenraad van de Hervormde Gemeente Maastricht. In het verslag lezen we het volgende:

‘Seekere Pieter Lemmens sig latende in ondertrouw opnemen met een paeps vrouwmensch heeft sij wel beloofd dat alle kinderen uijt dit huwelijk te winnen sonder onderscheijd van sexe in de gereformeerde religie sullen werden opgevoed, dog is niettemin hij wegens

dese en nog andere gegeven ergernis van beleden ontijdige bijslaap van den H. Avondmaal gesuspendeerd tot dat over 't een en 't andere blijk van leetwees en voldoening aen de vergaderinge sal gegeven hebben'.

Pieter mocht een tijd lang niet deel nemen aan het H. Avondmaal, omdat hij voor het huwelijk met een vrouw geslapen én een kind verwekt had. Hij had een zonde begaan: 'ontijdige bijslaap'. Hij moest bij de kerkenraad spijt betuigen, eerder mocht hij niet aan de diensten deelnemen. Tien jaar later - het paar was getrouwd en naar Heerlen teruggekeerd en had inmiddels een stel kinderen - kwamen er opnieuw problemen. Elisabeth nam haar kinderen mee naar de roomse diensten, terwijl zij toch in de gereformeerde godsdienst zouden worden opgevoed. De arme vader werd nu in Heerlen de toegang tot het H. Avondmaal geweigerd. Hij kreeg opdracht met zijn kinderen in de gereformeerde diensten te verschijnen.

Stamboomonderzoekers kunnen in de studiezaal van Rijckheydt onderzoek doen in een aantal kerkregisters van zowel Katholieke kerk als Hervormde gemeente van deze regio. De meeste van deze kerkregisters zijn met behulp van alfabetische registers gemakkelijk te raadplegen.

MEER INFORMATIE

Rijckheydt is de archiefdienst voor de gemeenten Heerlen, Nuth, Simpelveld en Voerendaal en is het centrum bij uitstek als u meer wilt weten over de geschiedenis van deze regio. De studiezaal van Rijckheydt is geopend van dinsdag tot en met vrijdag van 10.00 tot 17.00 uur en op zaterdag van 12.00 tot 16.00 uur. In de maanden juli en augustus zijn wij op zaterdag gesloten.

Kijkt u eens op www.rijckheydt.nl voor meer informatie.

Rijckheydt
centrum voor regionale geschiedenis